

ZEEHONDEN IN DE ZEEUWSE WATEREN

Vlaams Instituut voor de Zee
Flanders Marine Institute

17952

Het is ongeveer een jaar geleden dat de voorlichtingsaktie 'Zeehonden in de Zeeuwse wateren' van start is gegaan met een studiedag in Middelburg. De toen beschikbare informatie over de zeehond in Zuid-West Nederland is samengevat in een boekje. Sinds die tijd hebben zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, waarvan de massale sterfte in de Waddenzee als gevolg van de hondenziekte wel de meest belangrijke is. De grote vraag daarbij is: wat betekent één en ander voor de Zeeuwse wateren? Moeten de ideeën over een herstel van de zeehondenstand in dit gebied worden bijgesteld? Op deze vragen zal in dit artikel worden ingegaan.

invloed van de sterfte

In de jaren tussen 1959 en 1980 is de zeehond in de Nederlandse kustwateren sterk achteruit gegaan. Oorzaken hiervan waren de sterke jachtdruk in de jaren vijftig en het lage geboortecijfer als gevolg van de PCB-gehalten in het milieu vooral in de jaren zestig en zeventig. Sinds 1980 was er in de Waddenzee evenwel sprake van een duidelijk herstel

van de zeehondenstand. Dit werd veroorzaakt door de toegenomen immigratie vanuit Duitsland en Denemarken. In de midden jaren zeventig was de jacht in Denemarken op de zeehond gestopt. De jonge zeehonden kregen ook betere overlevingskansen door het instellen van rustgebieden en ook de activiteiten van opvangcentra zoals in Pieterburen droegen een steentje bij. De populatie in de Nederlandse Waddenzee ontwikkelde zich in de jaren tachtig zo voorspoedig dat een herstel tot op het niveau van 1950, bijna 3000 dieren, op termijn van 20 à 30 jaar mogelijk werd geacht.

Dit perspectief is door de massale sterfte teniet gedaan. In de Deens, Duitse en Nederlandse Waddenzee als geheel is de afgelopen zomer ca. 80% van alle zeehonden gestorven. Er zijn er nu nog ongeveer 2500 over. De verwachting is dat alle dieren die geboren zijn in 1987 en 1988 voor de populatie verloren zijn. Ook onder oudere dieren is sprake van aanzienlijke sterfte. Deze sterfte is niet alleen van invloed op de omvang van de populatie. Ook de migratie naar gebieden met een te laag geboortecijfer, zoals de Nederlandse Waddenzee en de Zeeuwse Wateren, zal afnemen evenals het aantal te revalideren dieren. Dit heeft duidelijk consequenties voor het herstel van de zeehondenstand.

Een belangrijke vraag is hoe de ziekte zich in de toekomst zal ontwikkelen. Indien de jonge dieren telkens opnieuw

worden besmet en ziek worden ontstaan cycli zoals die bekend zijn bij konijnen als gevolg van myxomatose. Herstel van de zeehondenstand op zijn oorspronkelijke nivo behoort dan nauwelijks meer tot de mogelijkheden. Het is evenwel niet onwaarschijnlijk dat de verhoogde sterfte slechts één jaar zal duren. Virusziekten onder zeehonden elders op de wereld, waarvoor verschillende virussen verantwoordelijk waren, gaven in ieder geval na één jaar geen verhoogde sterfte meer te zien. Indien deze veronderstelling juist is zal de populatie in de Nederlandse Waddenzee 9-12 jaar nodig hebben om zich te herstellen op het niveau van 1988. Zeer belangrijk is in dit verband of het mogelijk zal zijn de verontreiniging van onze kustmilieu's terug te dringen. Hier ligt immers de hoofdoorzaak van de teruglopende geboortes. Indien het lukt om de PCB verontreiniging terug te dringen, is een verdere uitbouw van de zeehondenstand wel mogelijk.

zeeuwse wateren

De situatie in de Zeeuwse Wateren is in belangrijke mate vergelijkbaar met die in het westelijke Waddengebied. De eigen reproductie is verlaagd en herstel van de stand is vooral afhankelijk van immigratie en het terugzetten van gerevalideerde

dieren. Het is waarschijnlijk dat het lichte herstel van de laatste jaren in Zee-land samenhangt met de toename in de Waddenzee, die een immigratie van dit gebied naar het zuiden tot gevolg had. Deze influx van dieren zal door de sterfte sterk verminderen. Zodra de populatie in de Waddenzee weer gaat toenemen zullen er ook weer dieren gaan immigreren.

Als we aannemen dat de sterfte het gevolg van de hondenvirus, slechts een eenmalig gebeuren is, dan zijn de veranderingen in de leefomstandigheden in de Zeeuwse Wateren gering. Het virus is inmiddels hier gearriveerd en heeft geleid tot enige sterfte.

Vanwege de zeer kleine populatie heeft deze geen dramatische vormen aangenomen. Nu de immigratie voorlopig beperkt van omvang zal blijven is de Zeeuwse populatie voor zijn herstel vooral aangewezen op eigen aanwas. In de afgelopen jaren is jaarlijks een toenemend aantal 'huilers' afkomstig uit de Delta ter revalidatie naar Pieterburen gebracht. Deze Zeeuwse dieren zijn tot op heden steeds vrijgelaten in de Waddenzee. Uit het bovenstaande wordt duidelijk, dat het terugzetten van deze dieren in de Zeeuwse Wateren voor de korte termijn de enige mogelijkheid is om een herstel van de zeehondenstand te be-

werkstellers. Voor de lange termijn zijn de perspectieven zeker niet ongunstig. Herstel van de zeehondenstand in de Waddenzee en sanering van de milieu-verontreiniging van de Rijn, Schelde en Noordzee spelen daarbij een belangrijke rol.

hoe nu verder?

Op dit moment zijn er met betrekking tot het herstel van de zeehondenstand in de Zeeuwse Wateren nog enkele belangrijke vragen. Namelijk de volgende:

- Is de aannahme juist dat de massale sterfte als gevolg van de hondenziekte een eenmalig gebeuren is?
- Zijn de omstandigheden in de Zeeuwse Wateren zodanig dat een herstel van de zeehondenstand mogelijk is?
- Hoe zullen gerevalideerde dieren zich gedragen, nadat zij in de Zeeuwse Wateren zijn teruggezet?

De vraag naar de juistheid van de aannamen rondom herhaald optreden van de hondenziekte bij de zeehond valt op dit moment niet te beantwoorden. Hiervoor zullen de ervaringen van deze zomer moeten worden afgewacht en het onderzoek dat gaande is.

De milieuomstandigheden in de Zeeuwse Wateren is zodanig, dat er voorlopig nog sprake zal zijn van een verlaagde reproductie. De situatie onderscheidt zich in dit opzicht niet van het westelijk deel van de Waddenzee. Op termijn is er echter hoop op verbetering. Daarnaast hebben de ontwikkelingen in de eerste helft van de jaren tachtig in de Waddenzee geleerd dat een goed beheer (rustgebieden, voorkomen sterfte door bv. het plaatsen van keerwanden in visfinken, revalidatie) deze verminderde reproductie kan compenseren en een herstel mogelijk maakt. Onder andere in het kader van de aanwijzing van de Oosterschelde tot Beschermd Natuurmonument. Daartegen zijn de laatste maanden ten onrechte nogal wat bezwaren ingebracht van rekreatiekant. Juist door een aanwijzing in het kader van de NB-wet is er de mogelijkheid om een dergelijk zeehondenbeheer te realiseren. Het perspectief voor de Westerschelde is minder gunstig. Hier is het terugdringen van de waterverontreiniging een eerste vereiste voordat er van een gezonde leefwereld voor zeehonden sprake kan zijn. Jammer eigenlijk, omdat vroeger de Westerschelde, en dan met name de Hoge Platen tot de beste zeehonden-

plekjes van de Delta behoorde. Belangrijke vraag die rest is hoe de teruggezette zeehonden zich in de Zeeuwse Wateren zullen gedragen. Tot op heden zijn er op dit punt alleen maar ervaringen opgedaan in de Waddenzee. Dit gebied heeft een geheel andere schaal en intensiteit van menselijk gebruik dan de zeehondengebieden in de Zeeuwse Wateren. Het ligt dan ook voor de hand om, voordat er besloten wordt tot het terugzetten van alle jonge zeehonden die ook in Zeeland gevonden zijn, eerst een onderzoek uit te voeren naar het gedrag van gerevalideerde dieren in de Zeeuwse Wateren. Dit kan het best gebeuren aan de hand van een terugzet experiment, waarbij de dieren gedurende een aantal maanden met behulp van zenders worden gevolgd.

onderzoek

Om inzicht te verkrijgen in het gedrag en de overlevingskansen van teruggezette zeehonden in de Zeeuwse Wateren wordt er deze zomer een experiment op praktijkschaal uitgevoerd. Daarvoor zijn in maart vijf dieren uit de zeehondencreche van Pieterburen teruggezet in de Oosterschelde. Het gaat hier om een samenwerkingsproject van de Stichting Zeehondencreche Pieterburen, de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer en het Rijksinstituut voor Natuurbeheer).

De dieren zijn voorzien van een zender. De reactie van de dieren op een zender is eerst gedurende twee weken in gevangenschap gevolgd. Daarbij kon tevens de werking van de zenders worden gecontroleerd, alsmede de elektronische dataopslag en -verwerking.

Er is een permanente registratiepost geïnstalleerd in het Topshuis op Neeltje Jans. Daarnaast zijn twee mobiele ontvangstenheden beschikbaar. Een ervan is geïnstalleerd op de boot van NMF in de Oosterschelde. De andere ontvanger wordt vanaf de wal gebruikt. Vooral de eerste twee maanden worden de zeehonden intensief gevolgd. Van de vijf zeehonden was er al snel één zoek. Niet veel later bleek de zeehond verdrongen te zijn in de netten van een vissersboot voor dekust van Katwijk. Deze zeehond had dus snel de Oosterschelde verlaten en was blijkbaar terug op weg naar de Waddenzee. De andere vier zeehonden voelden zich blijkbaar goed thuis in de Oosterschelde. Ze hebben zich aangesloten bij de andere zeehonden uit dit gebied. De zeehonden kunnen gevolgd worden totdat ze de zenders verliezen tijdens de verharing. Dit gebeurt tijdens de zomermaanden.

Met spanning worden de resultaten afgewacht. Hieruit zal moeten blijken of het terugzetten van nog meer zeehonden zin heeft of niet. Ook kan het onderzoek aantonen dat bepaalde maatregelen voor de zeehonden nodig zijn, zoals het instellen van rustgebieden. De resultaten worden met spanning tegemoet gezien.

Aantallen gevonden zeehonden in de Zeeuwse Wateren.

Jaar	aantal gevonden 'huilers'	aantal gevonden dode en zieke dieren ouder dan een half jaar
1981	-	2
1982	-	3
1983	-	-
1984	-	3
	2	3
1985	2	9
1987	10	3
1988	12	5